

Som en første analyse af det tidlige industrisamfund er bogen vigtig, men for den samlede vurdering er det dog af betydning, at visse problemer burde have været analyseret mere præcist; det gælder f.eks. Kankrin's kontroversielle industripolitik og håndværkerproduktionens omformning til fabriksproduktion. Også visse specielle russiske termini kunde have gjort krav på nøjere forklaring; gil'dii er ikke det samme i Vesten som i Rusland. Afslutningsvis kan det anføres, at man trods de omfattende litteratur- og arkivstudier savner en del russiske, sovjetiske og vestlige forskere, f.eks. D. A. Timiriazev, P. Struve, N. J. Maslennikow, J. Machai, R. Portal og S. P. Turin.

EM. HALICZ

JAN KUUSE: Från redskap till maskiner. Mekaniserings-spridning och kommersialisering inom svenskt jordbruk 1860-1910. Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs Universitet 20. Göteborg 1970. 140 s. 20 sv. kr.

En væsentlig side af landbrugets modernisering i det 19. århundredes sidste halvdel var indførelsen af forbedrede, nu oftest fabriksfremstillede redskaber og inddragelse af teknikens landvindinger i form af dampmaskiner og nykonstruktioner som f.eks. centrifugen. Beskrivelsen af denne side af landbrugserhvervets udvikling har imidlertid ikke sjældent haft karakter af et uddrag af »Opfindernes bog« med årstal for de første brugbare konstruktioner. Hvorledes de nye redskaber og maskiner vandt frem i det arbejdende landbrug, har man i vid udstrækning måttet nøjes med at gisne om, og det er denne, den faktiske inddragelse af mekaniseringen, der er målet for Jan Kuuses undersøgelse.

Undertitlen »mekaniseringsspridning og kommersialisering« bør læses som spredningen af mekaniseringsprocessen som et led i den kommercialisering, der efter forfatterens opfattelse karakteriserer landbruget i slutningen af det 19. århundrede og som tegnes omkring selve undersøgelsen som en endog meget bred ramme. Jan Kuuse skildrer – grafisk fremstillet s. 19 – kommercialiseringen som udsprunget først og fremmest af en stærkt øget efterspørgsel efter landbrugsprodukterne og i den brede ramme omkring undersøgelsen af mekaniseringsspredningen påpeger forfatteren også den betydelige rolle, landbruget spillede som aftager for industrien (maskinfabrikation, AB Alfa Separator), et væsentligt emne, som det også med henblik på danske forhold ville være interessant at se belyst.

Mekaniseringen studeres i tre udvalgte områder, Malmö, Kronoberg og Uppsala län, henholdsvis sletteland med brugsstruktur meget lig vor egen i denne periode, skovområde med stærk overvægt af småbrug og et blandet skov- og sletteland med relativt mange større landbrug. Undersøgelsens materiale er ialt 4823 boopgørelser fra årene 1860/61, 1890/91 og 1910/11, og der opereres med fire brugsstørrelser, de små med under 2 ha, de mindre med fra 2 til 20, de større mellem 20 og 100 og endelig de store landbrug med mere end 100 ha tilliggende. Boopgørelser eller skifter har i dansk landbohistorie gammel hævde som kilde-materiale, og det er her af interesse at bemærke, at Jan Kuuse med henvisning til en undersøgelse, han har foretaget af indkomst- og formueudviklingen i det 20. århundrede (*Indkomstutveckling och förmögenhetsbildning. En undersökning af vissa*

ykesgrupper 1924-59 (1970), anm. Historisk Tidsskrift 12. rk. VI s. 367f.), mener at kunne fastslå, at afdødes formuemæssige status ikke generelt kan antages at have været forringet i perioden umiddelbart før dødsfaldet – en kritik, det var naturligt at rette mod materiale af denne karakter. Udskiller man personer ude af erhverv, skulle skifterne efter Jan Kuuses opfattelse være en pålidelig kildegruppe. Resultatet af undersøgelsen viser, hvad der i og for sig næppe kan overraske, at de større og store landbrug tidligere anskaffede flere og antagelig bedre redskaber og maskiner end de mindre og små. Jan Kuuse konkluderer, at der i den behandlede periode skabes en kløft mellem den kommercialiserede del af jordbruget (det større) og det mindre markedsindrettede (det mindre). Det forekommer her, at det er vel omfattende slutninger at drage på baggrund af kildematerialet, der her er inddraget. Adskillige af de tekniske fremskridt kan have været taget i brug af det mindre landbrug uden at boopgørelserne afslører dette, således på mejeribrugets område i form af deltagelse i fælles- og andelsmejerier og f. eks. leje af eller part i et damptærskværk. Jan Kuuses hypotese om skellet mellem kommercialiseret og mindre kommercialiseret landbrug må yderligere belyses ved parallelle studier, før den kan siges at være velbegrunderet.

CLAUS BJØRN

NYESTE TID

PETER SCHUSTER: *Henry Wickham Steed und die Habsburgermonarchie. Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs*, 53. Wien-Köln-Graz, Hermann Böhlau Nachf., 1970. 208 s. DM 34.

Det er et værk, som vækker visse forhåbninger hos læseren, vel at mærke, når han tager bogen i hånden første gang. For kan ansvaret for Østrig-Ungarns undergang placeres hos enkeltpersoner, så må en betydelig del af ansvaret for, at Ententen til sidst besluttede at sønderlemme Monarkiet, ligge hos Wickham Steed, korrespondent for London-bladet *Times* i Wien 1902-13 og senere en meget indflydelsesrig publicist. Han sluttede sig til den lille, men meget aktive slavophile og austro-hungarofobe bevægelse, hvis kendteste pennefører var historikeren R. W. Seton-Watson, og som under 1. Verdenskrig utrætteligt arbejdede for at splitte Østrig-Ungarn op i dets nationale bestanddele, men som det først ved midten af 1918 lykkedes at gøre sin politik til Ententens anerkendte krigsmål.

Medens der i samtiden herskede en voldsom polemik mellem de slavophile og austrophile publicister, blev de respektive parters synspunkter aldrig genstand for historiografisk behandling. Nærværende værk må anses for et pionerarbejde indenfor dette felt og udfylder sine mangler til trods et betydeligt tomrum.

Forf. gennemgår kronologisk Wickham Steeds karriere, fra han begyndte sine studier i Tyskland som en varm beundrer af Tyskland. Men da han flyttede til Paris, afløstes denne følelse af fjendtlighed, som uddybedes, da han blev *Times'* korrespondent i Tyskland 1896 og senere forflyttedes til Rom. Her dannede han sig en fast og siden urokkelig mening om, hvorledes forholdene i Central-europa burde være, Tysklands alt for dominerende indflydelse på Triplealliancen